

Sygn. akt V CSK 563/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 września 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Marta Romańska

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa A.- P. Sp. z o.o. w J.

przeciwko T. E.S.A. w T.

o zwolnienie spod egzekucji,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 18 września 2014 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 23 kwietnia 2013 r.

1) oddala skargę kasacyjną;

2) zasądza od powódki na rzecz pozwanej kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) złotych zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny zmienił w punkcie pierwszym wyrok Sądu Okręgowego w G., uwzględniający powództwo o zwolnienie spod egzekucji wymienionych towarów spożywczych w ten sposób, że oddalił powództwo w tym zakresie oraz uchylił w punkcie drugim wyrok w części umarzającej postępowanie i w tym zakresie sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania zażaleniowego i apelacyjnego.

Ustalił, że pozwana wszczęła na podstawie tytułu wykonawczego postępowanie egzekucyjne, w toku którego komornik zajął w dniu 27 grudnia 2011 r. ruchomości objęte wnioskiem egzekucyjnym, które znajdowały się w magazynie dłużnika A. P. spółki z o.o. w G. i były opakowane w jej firmowe opakowanie. W toku egzekucji dokonano ponadto zajęcia rachunków bankowych i wierzytelności dłużnika względem innych podmiotów. W dniu 20 maja 2011 r. pomiędzy dłużnikiem spółką A., powódką i C. P. zostało zawarte trójstronne porozumienie, w którym A. dokonała cesji przysługujących jej wierzytelności i obowiązków względem C. istniejących w dniu zawierania porozumienia i powstałych w przyszłości. Dodatkowo Sąd drugiej instancji ustalił, że powódka z dłużnikiem A. zawarła dziesięć umów (a nie jedną umowę) sprzedaży towarów spożywczych w okresie od 16 maja do 5 grudnia 2011 r., za które cena, nie zawierająca marży, została uregulowana przelewami i które zostały wciągnięte do stanu magazynowego powódki i były przechowywane w magazynie dłużnika.

Nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego, że sprzedawca spółka A. przeniosła na kupującego powodową spółkę At. posiadanie tych ruchomości a więc i ich własność uznając, że fakt dzielenia magazynu przez dłużnika i powódkę jest niewystarczający do takiego ustalenia i powódka przeniesienia nie wykazała. Odnosząc się do zarzutu bezskuteczności umowy w stosunku do wierzyciela wyraził również odmienny pogląd w przedmiocie przesłanki pokrzywdzenia wierzyciela, świadomości osoby trzeciej w tym zakresie i domniemań wynikających z art. 527 § 3 i 4 k.c. Stwierdził, że obiektywnie nastąpiło pokrzywdzenie pozwanej, bo nie została zaspokojona do kwoty 83.049,98 zł również w toku egzekucji z wierzytelności i rachunków bankowych, a uzyskany przez dłużnika ekwiwalent

ze sprzedaży towarów powódce nie znajduje się w jego majątku i nie został wykorzystany do zaspokojenia pozwanej, mimo że wierzytelności stały się wymagalne przed datą sprzedaży. Przesłanki do zastosowania domniemań określonych w art. 527 § 3 i 4 k.c. pozwany wierzyciel udowodnił wykazując bliski stosunek udziałowców dłużnika spółki A. z powodową spółką jako osobą trzecią oraz pozostawanie obu tych spółek w stałych stosunkach gospodarczych. Wskazując na wykładnię pojęcia „stałości stosunków gospodarczych” jako mających charakter ciągły lub powtarzalny Sąd Apelacyjny stwierdził, że zawarcie od maja do września 2011 r. dziesięciu umów sprzedaży i porozumienia w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, uzasadnia pozytywne ustalenie ich istnienia, a więc zachodzi domniemanie wiedzy powódki o działaniu dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Powiązanie osobowe dłużnika i powodowej spółki wynika natomiast z faktu, że dłużnik spółka A. była jedynym wspólnikiem powódki do dnia 2 lutego 2011 r. a od tej daty K. W., który jest prezesem zarządu powódki i był do dnia 1 września 2011 r. samoistnym prokurentem spółki A., zaś I. W. był wspólnikiem dłużniczki do dnia 1 września 2011 r. i prezesem jej zarządu do 26 maja 2011 r. oraz prokurentem samoistnym powódki do dnia 1 września 2011 r. Pozytywna wiedza, że istnieją długi i w następstwie umów określone składniki wyjdą z jego majątku powoduje, że dłużnik miał świadomość pokrzywdzenia a kwestią wtórną jest świadomość powódki jako osoby trzeciej, bo mają do niej zastosowanie domniemania, których nie obaliła.

Powódka zaskarżyła skargą kasacyjną powyższy wyrok w punkcie pierwszym tj. w części, w której został on zmieniony i powództwo oddalone. Wniosła o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania. Zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj.: art. 155 § 2 w zw. z art. 348 i 336 k.c., art. 202 § 4 w zw. z art. 201 § 4 oraz art. 203 zd. 1 k.s.h. i art. 527 § 1 w zw. z art. 38 k.c., art. 201 § 1 i art. 204 § 1 k.s.h. i art. 527 § 1 w zw. z art. 531 § 1 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie oraz art. 527 § 1 w zw. z art. 527 § 2 k.s.h. przez ich błędną wykładnię. Naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na rozstrzygnięcie wywiodła z naruszenia art. 385 w zw. z art. 72 § 2 i art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 527 § 1 k.c., art. 365 § 1 w zw. z art. 391 § 1

k.p.c. oraz art. 155 § 2 i art. 348 k.c. oraz art. 244 § § 1 i 2 w zw. z art. 234 i 391 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powódka powołuje się w niniejszej sprawie na swoje prawo własności co do ruchomości zajętych w toku egzekucji prowadzonej przeciwko nie uczestniczącemu w procesie dłużnikowi pozwanej. Zasadniczym zagadnieniem jest ocena zarzutów pozwanej, która kwestionuje po pierwsze prawo własności powódki twierdząc, że nie nastąpiło przeniesienie posiadania zajętych rzeczy ruchomych na powódkę i po drugie skuteczność umów sprzedaży zawartych pomiędzy dłużnikiem a powódką z uwagi na spełnienie przesłanek określonych w art. 527 § 1 i 2 k.c. W wypadku pozytywnej oceny pierwszego z zarzutów zbędne staje się rozważenie drugiego, powódka bowiem nie może wtedy skutecznie powołać się na prawo przysługujące jej do zajętych ruchomości (art. 841 k.p.c.).

Zarzuty naruszenia art. 365 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 155 § 2 i 348 k.c., art. 244 § 1 i 2 w zw. z art. 234 i 391 § 1 k.p.c. oraz art. 155 § 2 w zw. z art. 348 i 336 k.c., zmierzają do zakwestionowania stanowiska Sądu drugiej instancji, że nie doszło do przeniesienia posiadania sprzedanych rzeczy ruchomych przez dłużnika na powódkę. Zarzut naruszenia związania sądu innym orzeczeniem sądowym nie może być skuteczny już tylko z tej przyczyny, że Sąd drugiej instancji, wbrew twierdzeniu skarżącej, nie dokonał na podstawie uzasadnienia w sprawie ... 673/12 ustalenia, że zajęte rzeczy ruchome w magazynie dłużnika pozostawały w jego posiadaniu. Fakt zajęcia tych rzeczy w magazynie dłużnika nie był sporny i wynikał z protokołu zajęcia, natomiast ocena sądu odwoławczego odnośnie do posiadania tych rzeczy odnosiła się do okoliczności stanowiących podstawę ustaleń dokonanych przez Sąd Okręgowy a nie odwoływała się do związania treścią uzasadnienia orzeczenia w powyższej sprawie.

Chybione są także argumenty powódki odnoszące się do urzędowego charakteru wykazu stanów magazynowych dołączonego do protokołu zajęcia. Niewątpliwie protokół zajęcia ruchomości sporządzony przez organ egzekucyjny w toku postępowania egzekucyjnego jest dokumentem urzędowym w rozumieniu art. 244 § 1 k.p.c. Badanie mocy dowodowej dokumentu urzędowego wymaga odróżnienia, na tle konkretnego dokumentu, właściwej treści „zaświadczającej” od

pozostalej treści dokumentu oraz właściwego zakresu „zaświadczenia”, bo tylko ta treść dokumentu jest objęta domniemaniem, a pozostała treść podlega ocenie na zasadach ogólnych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2010 r., I CSK 340/09, OSNC - ZD z 2010 r., nr 3, poz. 97). Domniemanie prawdziwości protokołu zajęcia obejmuje fakt zajęcia określonych towarów dłużnika, natomiast kwestia własności tych towarów pozostaje poza nim i możliwe jest wykazanie, że prawo ich własności jest prawem innej osoby, niż dłużnik. Oświadczenie dłużnika wpisane przez organ egzekucyjny do protokołu i wymieniające inną osobę jako właściciela zajętych rzeczy pozostaje poza jego właściwą treścią zaświadczącą. Dołączenie wykazu stanów magazynowych powodowej spółki do protokołu zajęcia nie nadaje mu charakteru dokumentu urzędowego. Wykaz taki stanowi dokument prywatny, który podlega ocenie w świetle ogólnych reguł dowodowych i który może stanowić dowód przeniesienia posiadania zakupionego towaru. Przeniesienie posiadania nie musi natomiast nastąpić w drodze fizycznego wydania rzeczy ale może być dokonane poprzez wydanie stosownych dokumentów albo poprzez dokonanie przesięgowania towarów, zwłaszcza w sytuacji, gdy kupujący korzysta z tego samego magazynu (art. 348 k.c.). Istotny jest bowiem moment, w którym sprzedający wyzbywa się ostatecznie władztwa nad rzeczą. Wykaz stanu magazynowego może być zatem dowodem przeniesienia posiadania rzeczy ruchomych, niezależnie od tego czy został dołączony do protokołu zajęcia i stanowić dowód ich wydania kupującemu. O braku przeniesienia posiadania nie może stanowić jedynie okoliczność pozostawienia tych towarów w magazynie zbywcy, chyba że wykazany zostanie brak przeniesienia elementu posiadania oznaczanego jako *animus*, co może zmanifestować się np. tym, że zbywca nie wykreślił ich ze swego stanu magazynowego. Pozwana nie wykazywała, by inne okoliczności poza pozostawieniem towarów w magazynie dłużnika dowodziły braku przeniesienia posiadania, a więc w konsekwencji nie wykazała tej okoliczności, mimo obciążającego ją ciężaru dowodu (art. 6 k.c.).

Zasadność zarzutu naruszenia art. 155 § 2 w zw. z art. 348 i 336 k.c. sprawia, że aktualne stają się zarzuty zmierzające do zakwestionowania zastosowania art. 527 § 1 i 2 k.c.

Zarzut naruszenia art. 385 w zw. z art. 72 § 2 i art. 391 § 1 k.p.c. wskutek braku po stronie powodowej legitymacji procesowej łącznej powódka wywodzi z faktu, że kwestionowane umowy sprzedaży zostały zawarte w wykonaniu umowy trójstronnej zawartej pomiędzy dłużnikiem spółką A. P., powódką i C. P. spółką z o.o., a więc jej zdaniem roszczenie pauliańskie można wnieść jedynie w odrębnym procesie wytoczonym przeciwko dłużnikowi i dwóm pozostałym podmiotom uczestniczącym w tej czynności.

Istotą skargi pauliańskiej jest pozbawienie skuteczności określonej czynności prawnej wobec występującego ze skargą wierzyciela. Odjęcie skuteczności wyraża się w możliwości dochodzenia przez wierzyciela zaspokojenia z oznaczonych przedmiotów majątkowych, mimo że przedmioty te do dłużnika już nie należą oraz znoszenia egzekucji przez osobę mającą do nich prawo. Zgodnie z treścią art. 531 § 1 k.c. uznanie za bezskuteczną czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli może nastąpić w drodze zarzutu przeciwko osobie, która wskutek tej czynności uzyskała korzyść majątkową. Legitymowanym biernie nie jest więc dłużnik lecz osoba trzecia, z którą dłużnik przedsięwziął czynność prawną krzywdzącą wierzyciela, albo dalsza osoba, na rzecz której osoba trzecia rozporządziła korzyścią majątkową. Jak wskazał Sąd Najwyższy, w odniesieniu do stosunków obligacyjnych, których źródłem jest umowa, legitymacja procesowa jest powiązana ze wszystkimi podmiotami mającymi status tej umowy (uchwała z dnia 17 stycznia 2013 r., III CZP 100/12, OSNC 2013, nr 9, poz. 104, Prok. I Pr. - wkł. 2013, nr 12, poz. 29). Decydujące znaczenie ma zatem treść żądania wierzyciela i określenie przez niego czynności prawnej, której ubezskutecznienia żąda. Bezpośrednim skutkiem wyroku uwzględniającego powództwo jest uznanie za bezskuteczną zaskarżonej czynności, które odnosi się tylko do jej stron, a nie osób, które nie brały w niej udziału. Treść zarzutu podniesionego przez pozwaną obejmuje dziesięć umów sprzedaży zawartych przez dłużnika z powódką jako osobą trzecią, a więc legitymację procesową bierną w tym zakresie ma wyłącznie powódka.

Współuczestnictwo konieczne (art. 72 § 2 k.p.c.) jest kwalifikowaną postacią współuczestnictwa materialnego i wynika z istoty stosunku prawnego lub przepisu ustawy. Polega na tym, że po stronie procesowej występuje kilka podmiotów razem,

ponieważ tylko łącznie przysługuje im legitymacja procesowa. W sprawie z powództwa osoby trzeciej o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji współuczestnictwo konieczne zachodzi w przypadku, gdy dłużnik zaprzecza prawu osoby trzeciej (art. 841 § 2 k.p.c.), lecz taka sytuacja w niniejszej sprawie nie występuje. Nie ma także podstaw do przyjęcia, że istota stosunku prawnego, z którego wynika roszczenie, wskazuje na łączność występowania po stronie pozwanej innych podmiotów poza powódką. Umowy sprzedaży i porozumienie trójstronne były odrębnymi stosunkami prawnymi. Wbrew bowiem ogólnemu twierdzeniu skarżącej porozumienie trójstronne nie zawiera żadnych postanowień łączących tę umowę z umowami sprzedaży, a skarga nie zawiera wskazania okoliczności wykazujących taką łączność z punktu widzenia prawa materialnego. Nawet jeżeli powódka kupiła towary od dłużnika w celu wykonania tego porozumienia, a więc dostarczenia C. towaru, to związek ten nie jest na tyle silny, by istniała nierozwalna więź materialnoprawna pomiędzy tymi stosunkami prawnymi i konieczne było łączne zaskarżenie obu czynności a w konsekwencji pozwanie wszystkich stron obu stosunków prawnych. W dacie podniesienia zarzutu powódka uzyskała korzyść z czynności prawnych (umów sprzedaży) zawartych z dłużnikiem i do rozporządzenia na rzecz dalszej osoby nie doszło, a ewentualne dalsze rozporządzenie w przyszłości na rzecz C. w wykonaniu porozumienia pozostaje irrelewantne dla oceny przesłanek z art. 527 k.c. w odniesieniu zaskarżonych umów, tym bardziej że powódka nie wykazała, iż istotnie takie rozporządzenie miało nastąpić w ramach jej działalności, która obejmowała także innych kontrahentów. Powódka uzyskała korzyść wskutek zawartych umów kupna rzeczy ruchomych, dlatego próba rozszerzenia przez skarżącego zakresu czynności, które powinny być zaskarżone, również na porozumienie trójstronne i wywodzenie wady o charakterze przedmiotowym polegającej na niewłaściwie wskazanym zbiorze czynności prawnych oraz wady podmiotowej polegającej na niewłaściwym kręgu podmiotów, nie może być skuteczne co czyni niezasadnym także zarzut naruszenia art. 527 § 1 w zw. z art. 531 § 1 k.c. powiązany z omawianym zarzutem.

Kolejne zarzuty naruszenia prawa materialnego – art. 202 § 4 w zw. z art. 201 § 4 i 203 § 1 k.s.h. oraz art. 527 § 1 w zw. z art. 38 k.c. i 203 § 1 i 204 § 1 k.s.h.

mają na celu wykazanie, że nie można świadomości pokrzywdzenia wierzyciela, istniejącej po stronie dłużnika będącego osobą prawną, przypisać osobie fizycznej, która w dacie zaskarżonej czynności nie pełniła funkcji w organach tej osoby, a w konsekwencji nie można przypisać tej osobie prawnej świadomości pokrzywdzenia.

Zarzut ten został podniesiony w odniesieniu do I. W., członka zarządu dłużnika spółki A., który uchwałą zgromadzenia wspólników został odwołany z funkcji prezesa zarządu w dniu 30 listopada 2010 r. a wykreślony z Krajowego Rejestru Sądowego z dniem 26 maja 2011 r. i jest oczywiście słuszny. Kwestie osobowe, w tym czasokres sprawowania funkcji prezesa zarządu przez I. W., Sąd Apelacyjny podniósł wyłączenie w celu wykazania powiązań osobowych tych spółek dla uzasadnienia istnienia domniemania określonego w art. 527 § 3 k.c., a więc mógłby on mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia tylko wtedy, gdyby skarżący kwestionował zastosowanie przez Sąd Apelacyjny tego przepisu, tj. przyjęcie zaistnienia przesłanek domniemania wiedzy osoby trzeciej o pokrzywdzeniu wierzyciela przez dłużnika z uwagi na stosunek bliskości manifestujący się w sprawie niniejszej osobowym powiązaniem powodowej spółki i spółki A. Skarżący zarzutu naruszenia tego przepisu jednak nie zarzuca. Nie podnosi również żadnych zarzutów odnośnie do powiązań osobowych obu spółek poprzez osobę K. W. W świetle art. 527 § 1 k.c. istotne jest, czy dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia, a osoba trzecia o tym wiedziała. Powiązania osobowe, w tym dotyczące I. W. miały znaczenie dla przyjęcia domniemania wiedzy powódki o działaniu przez dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, natomiast nie odnosiły się do świadomości dłużnika. Ponieważ dłużnik jest osobą prawną istotna jest wiedza zarządu, niezależnie od tego kto personalnie był jego członkiem. Wskazane przez Sąd drugiej instancji fakty dotyczące pokrzywdzenia pozwanej, w tym sprzedaż jedynego składnika majątku w dacie, w której były już wymagalne wierzytelności pozwanej i toczył się proces o zapłatę, spółce, której prezesem zarządu był jedyny wspólnik dłużnika, są przesądzające o świadomości działania dłużnika z zamiarem pokrzywdzenia wierzyciela.

Uzasadniając zarzut naruszenia art. 527 § 1 w zw. z art. 527 § 2 k.c. skarżąca zarzuca błędną wykładnię, natomiast zarówno jego sformułowanie, jak

i uzasadnienie wskazuje raczej na zarzut wadliwego zastosowania tego przepisu w stanie faktycznym wykreowanym przez powódkę i nie znajdującym oparcia w ustaleniach faktycznych dokonanych w niniejszej sprawie. Skarżąca kwestionuje zaistnienie przesłanki pokrzywdzenia wierzycieli i pozytywnej wiedzy osoby trzeciej o świadomym działaniu dłużnika, wskazując na zawarcie zaskarżonych umów w wykonaniu trójstronnego porozumienia i powołuje się na istniejące w związku z tym zobowiązania kontraktowe łączące dłużnika z osobą trzecią. Pomija jednak, że po zawarciu porozumienia dalsze zobowiązania kontraktowe łączyły powódkę i C. a nie powódkę i dłużnika. Porozumienie w żaden sposób nie zobowiązywało powódki i dłużnika do zawarcia jakichkolwiek dalszych umów z dłużnikiem, jak również nie wskazywało, że wykonanie zobowiązań powódki w stosunku do C. nastąpi poprzez dostarczenie towarów kupionych przez nią od dłużnika. Przed zawarciem umów sprzedaży nie istniał żaden stosunek obligacyjny, który nakładałby na dłużnika obowiązek zawarcia tych umów. Nie zachodzą więc takie okoliczności faktyczne, które uzasadniałyby rozważenie zagadnienia pokrzywdzenia wierzycieli lub wiedzy osoby trzeciej o działaniu przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli w sytuacji zawarcia przez osobę trzecią umowy z dłużnikiem w wykonaniu wcześniej zaciągniętych zobowiązań z udziałem innych podmiotów.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., o kosztach, rozstrzygając zgodnie z art. 98 § 1 k.p.c., art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i 398²¹ k.p.c. oraz § 6 pkt 7, § 5 i § 12 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. z 2013 r., poz. 490).